

Nótári Tamás¹

A szerzői jog bitorlásához kapcsolódó eljárási szabályok első két szerzői jogi törvényünkben

Jelen írás a néhány évvel ezelőtt e folyóirat hasábjain megjelent „A szerzői jog bitorlásának jogkövetkezményei az 1884-es szerzői jogi törvényben” című tanulmány² folytatása. Abban a szerzői jog bitorlásának anyagi jogi kéréseit elemeztük, ebben pedig az eljárási szabályokat vesszük górcső alá első két szerzői jogi törvényünkben. Az első magyar szerzői jogi törvény³ – az 1884. évi XVI. törvény – Arany László kezdeményezését követően Apáthy István előterjesztése alapján született meg.⁴ A törvény korszerű, a polgári viszonyokhoz igazodó kodifikációt valósított meg, a szellemi tulajdon máig meg nem haladott elméleti alapjáról kiindulva. (I.) A magyar szerzői jog későbbi újrakodifikálását azt tette szükségessé, hogy megteremtődjenek a Berni Unió Egyezményéhez⁵ történő csatlakozás belső jogi feltételei. Az 1921. évi LIV. törvény összhangba hozta szerzői jogunkat az egyezmény akkori szövegével, valamint a technikai fejlődés eredményeihez is hozzáigazította szabályozásunkat. (II.)

I. A szerzői jog bitorlásához kapcsolódó eljárási szabályok az 1884-es törvényben

Az 1884. évi XVI. törvény cikk⁶ negyedik fejezet foglalja össze a szerzői jogbitorlással kapcsolatos eljárásra vonatkozó szabályokat. A 25. szakasz a hatásköri szabályt állapítja meg, amelyek szerint szerzői jogbitorlás elbírálása a jogalkotó döntése alapján – annak büntetőjogi természete ellenére – polgári peres eljárásban történik. Ennek a megoldásnak az az oka, hogy ne kelljen előbb egy büntetőeljárásban döntenie a bitorlásról, majd egy polgári perben a kártérítésről, hanem egy ítéletben lehessen határozni mindkét kérdésről. A polgári peres eljárásokkal kapcsolatos 1881. évi LIX. törvény felruházta az elsőfokú bíróságokat a bizonyítás lefolytatásának jogával. A 26. szakasz az illetékesség megállapításának szabályairól rendelkezik. A szerzői jogbitorlás ügyében folyó eljárások lefolytatása mindig a királyi törvényszékek hatáskörébe tartozik tekintet nélkül arra, hogy a kereset kártérítésre, elkobzásra vagy büntetésre irányul-e. A törvényszékek közötti illetékességi kérdésről a sértett szabadon dönthet, így tehát választhatja az elkövetés helye szerint illetékes vagy az elkövető

¹ Dr. habil. Nótári Tamás, PhD, tudományos munkatárs, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Jogtudományi Intézet, egyetemi docens, KRE ÁJK Polgári Jogi és Római Jogi Tanszék

² Jogelméleti Szemle 2010/1.

³ A magyar szerzői jog fejlődéstörténetének áttekintését lásd Nótári Tamás: A magyar szerzői jog fejlődése, Lectum, Szeged, 2010.; Senkei-Kis Zoltán: A szerzői jog kialakulása és fejlődése. In Első Század, 2007/1. 322–331.

⁴ A sikeres kodifikáció előzményeihez a „források” közül lásd Arany László: Az írói és művészi tulajdonjogról. In Budapesti Szemle, 20. 1876. 225–257.; Kelemen Mór: Adatok az írói tulajdonjog hazai történelméhez. In Budapesti Szemle, 14. 1869. 305–317.; Toldy (Schedel) Ferenc: Néhány szó az írói tulajdonról. In Athenaeum, 1. 1838. 705–717.; Toldy (Schedel) Ferenc: Az írói tulajdonról. In Budapesti Szemle, 1. 1840. 157–237.; a szakirodalomból lásd Balogh Elemér: A Szemere-féle szerzői jogi törvényjavaslat. In: Ruzsoly József (szerk.): Szemere Bertalan és kora, I. Szemere Bertalan Alapítvány, Miskolc, 1991. 149–172.; Boytha György: Szemere Bertalan és a „jövő zenéje”. In: Emlékkönyv Nizsalovszky Endre születésének 100. évfordulójára. ELTE ÁJK, Budapest, 1994. 42–58.; Nótári Tamás: Törekvések a szellemi alkotások jogi védelmének megteremtésére Magyarországon Toldy Ferenc munkásságának tükrében. In Jogelméleti Szemle 2009/4.

⁵ Bővebben lásd Szalai Emil: A Berni Unió-Egyezmény magyarázata. Athenaeum, Budapest, 1922.

⁶ E törvénycikkhez bővebben lásd Knorr Alajos: A szerzői jog magyarázata. Ifj. Nagel, Budapest, 1890.; Kenedi Géza: A magyar szerzői jog. Athenaeum, Budapest, 1908.

lakhelye, tartózkodási helye szerint illetékes törvényszéket, sőt, ha az a kettő nem azonos helyen található, azok közül bármelyiket; több elkövető esetén bármelyikük lakó- vagy tartózkodási helye szerinti bíróságot is választhatja.

A 27. szakasz az eljárás megindítását szabályozza. A szerzői jogbitorlás, habár „közvétség”, a bíróság által hivatalból nem üldözhető, mert magánindítványos cselekmény, vagyis az eljárás csak a sértett fél kérelmére indulhat meg,⁷ a bitorlás ugyanis a magánjog megsértését foglalja magában és az államnak általában nem áll érdekében a bitorlás büntetése, ha azt a sértett nem kívánja. Az, hogy a sértett fél ki ellen köteles keresetét benyújtani, eltérően alakul a büntető ügyekben és a polgári ügyekben. Büntető ügyekben több elkövető esetén, ha az eljárás csak a sértett indítványára indítható meg, akkor a sértett bármelyikük ellen előterjesztett indítványa maga után vonja a többi elkövető eljárás alá vonását is, vagyis a sértett nem választhat közülük. Polgári per esetén azonban a sértett választhat az egyetemlegesen kötelezettek között, így ugyanazon kárra nézve beperelhet közülük egyet, többet vagy akár mindegyiket. A szerzői jogbitorlásra, noha az polgári bíróságok előtt folyó per, mégis – büntetőjogi természete miatt – a jogalkotó azon szándéka érvényesül, hogy a sértett ne választhasson azok közül, akiket a törvény büntetni rendel, a sértett tehát köteles az általa ismert összes elkövető ellen benyújtani keresetét. A perbe vont elkövetőnek pedig joga van az elkövetésben részt vett társait megnevezni, és így a sértett az utóbb tudomására jutott elkövetőkre nézve az ítélet meghozataláig pótkeresettel élhet. A sértettnek is érdeke, hogy az összes elkövetőt perbe vonja, hiszen azokat a kártérítési kötelezettség egyetemlegesen terheli, vagyis több kötelezett esetén a biztosítéka is nagyobb arra, hogy valamelyikük a kárát megtéríti.

A törvény biztosítja a sértettnek azt a jogot, hogy indítványát az ítélet közzétevése előtt bármikor visszavonhassa, ez esetben büntetésnek sincsen helye, viszont ítélet kihirdetése után tett visszavonás már nem akadályozza meg a büntetés végrehajtását. A tettes kártérítési kötelezettsége minden esetben fennmarad, kivéve ha a sértett erről a jogáról is kifejezetten lemond. Ugyancsak felmerülhet a kérdés, hogy a sértett több elkövető esetén választhat-e, hogy kikkel szemben vonja vissza keresetét. Kiindulva abból, hogy nincs joga választani azok közül sem akik ellen benyújthatja indítványát, így ahhoz sincs, hogy megválassza, kikkel szemben vonja vissza azt. Ha tehát kinyilvánítja azon szándékát, hogy valamelyik tétessel szemben keresetét visszavonja, azzal a többi tettes is szabadul a büntetés alól. Ha az első fokon már ítélet született, vagyis addig a sértett nem élt a visszavonás jogával, majd utóbb ezt az ítéletet a felsőbb bíróság alaki sérelmek miatt megsemmisítette, és új eljárást rendelt el, az új eljárásban a sértett ismét élhet a visszavonási jogával mindaddig, míg az új ítéletet nem közlik.

Szerzői jogbitorlás miatt az indíthat keresetet, akinek szerzői jogát megsértették vagy veszélyeztették, ennek megfelelően a kereseti jog elsősorban a szerzőt illeti meg, azonban ha műve többszörözésének, közzétételének vagy forgalomba helyezésének jogát másra átruházta, akkor már a kereseti jog megállapításánál más személy is jogosulttá válhat. Ennek kapcsán a következő esetek állhatnak elő. Ha a szerző a törvény által biztosított szerzői jogát feltétel nélkül ruházta át a kiadóra, akkor a szerzői jogbitorlás miatt kereseti joga sem lehet, mivel a szerzői joga is megszűnt, vagyis azt már nem lehet a többszörözéssel megsérteni, így kereseti joga ez esetben csak a kiadónak van. Ha a szerző szerzői jogát csak meghatározott számú példányokból álló kiadásra engedte át a kiadónak, akkor jogbitorlás esetén mindketten élhetnek kereseti joggal, mert mindkettejük szerzői joga sérül: a szerző joga azzal, hogy a jogosulatlan többszörözés által nehezednek vagy lehetetlenné válnak a további kiadások, a kiadó joga pedig azzal, hogy a többszörözés által az eredeti példányok kelendősége csökken. Szintén egyaránt megilleti meg a szerzőt és a kiadót a kereseti jog akkor, ha a szerző feltétel

⁷ Ezt követően a vádat már az állam erre kijelölt szervei képviselik, nem a sértett, vagyis nem magánvadás cselekményről van szó.

nélkül ruházta át szerzői jogát a kiadóra, azonban további kiadások után meghatározott tiszteletdíjat kötött ki. Ez esetben ugyanis a jogosulatlan többszörözés nemcsak a kiadó jogát sérti, hanem a szerző joga is veszélybe kerül, mert eleshet a további kiadások utáni tiszteletdíjától. Csak a szerző rendelkezik kereseti joggal akkor, ha meghatározott számú példányokból álló egy kiadásra engedte át művét a kiadónak, amelyek mindegyike elkelt. Ugyancsak őt illeti a kereseti jog, ha egy tudományos vagy szépirodalmi dolgozat szerzőjeként a dolgozatot a lap szerkesztőjének egyszeri kinyomtatásra engedte át, és a szerkesztő ezt a jogát érvényesítette is az által, hogy a dolgozatot közzétette, mert ezzel a szerkesztő szerződési joga megszűnt, vagyis az ezt követő jogosulatlan többszörözés már csak a szerző jogait sértheti.

Ez a szakasz azt a törvényi vélelmet is felállítja, hogy egy már közzétett mű szerzőjének azt kell tekinteni, akinek neve mint szerző a művön szerepel. A vélelem lényege, hogy azt, hogy valóban a szerzőként feltüntetett személy a szerző, nem kell bizonyítani, azonban aki ennek ellenkezőjét állítja, annak igazát bizonyítania kell, vagyis ez nem más, mint egy megdönthető vélelem. Ez a vélelem igaz a fordítóra és a gyűjteményes mű szerkesztőjére is, mert e törvény a 2–7. szakaszaiban kimondja, hogy az ott szabályozott esetekben a szerzővel egy tekintet alá esnek. Ellenben amellet nem állít fel vélelmet, hogy ha a mű címlapján a kiadó, mint a mű kiadója szerepel, valóban ő a mű jogos kiadója. A kiadó jogát ugyanis szerződésben fektetik le, ezért az ő joga csak e szerződés vagy egyéb bizonyítási eszközök által bizonyítható. Az álnéven vagy név nélkül megjelent művek esetén a törvény megengedi, hogy a szerző nevét utóbb beiktatás végett bejelentsék, és azt az iktatókönyvbe bejegyezzék, ez azonban nem alapozza meg a vélelmet, hogy akkor őt kell a mű valóságos szerzőjének tekinteni, mert a beiktatás az érdekelt egyoldalú kérelmére történik és hiányzik ezen tény valóságának bíróság általi megvizsgálása is, illetve a beiktatás csak a védelmi időt hosszabbítja meg, de nem bizonyítja azt, hogy a bejegyzett írta a művet. Ha az álnéven vagy a szerző nevének feltüntetése nélkül kiadott mű új kiadásán már feltüntetik a szerző valós nevét, akkor ezekre az új kiadásokra érvényes lesz a vélelem, viszont ennek nincs az első kiadásra hatása.

E szakasz a kiadót, illetve – ha az nincs megnevezve – a bizományost ruházza fel azzal a joggal, hogy az álnév alatt vagy a név nélkül megjelent művek esetén a szerzői jogokat érvényesíthesse. Ezzel biztosította a törvény, hogy a szerző és jogutódja kereseti jogát fenntarthassa anélkül, hogy a szerző köteles lenne magát megnevezni. Erre két esetben kerülhet sor. Az egyik, ha a szerző saját jogát a nélkül akarja érvényesíteni, hogy valódi nevét felfedné, mert akkor őt a kiadó vagy a bizományos helyettesítheti. Ha valamely mű több kiadásban több kiadónál jelent meg, akkor minden kiadó jogosult a szerzői jogok érvényesítésére, de csak a saját kiadását illetően.

A szerző, amennyiben szerzői jogát a kiadóra nem feltétel nélkül ruházta át, akkor saját döntésével felfedheti valódi nevét és bebizonyíthatja, hogy a művet ő írta, és ekkor saját maga is felléphet a szerzői jogbitorlást elkövetővel szemben. Ugyanis a szerző azáltal, hogy álnév mögé rejtőzött, szerzői jogát nem vesztette el, mert a kereseti jog fenntartásához nem kívánja meg a törvény, hogy a valódi nevét beiktassa. E szakasznak tehát az a célja, hogy annak a szerzőnek a jogait védje, aki név nélkül szeretne maradni. A másik eset, ha a kiadó vagy a bizományos a szerző jogutódjaként érvényesíti kereseti jogát. Az általános szabályok alapján ugyanis ezt úgy tehetnék meg, ha a szerzővel kötött szerződésüket a keresetükhöz csatolva bizonyítanák, hogy ők a szerzői jogok jogosultjai, mellyel azonban a szerző nevét felfednék. Mivel ez ellentétes a törvényalkotó akaratával, ezért azt mondja, hogy a művön feltüntetett kiadó, illetve bizományos minden további bizonyítás nélkül a szerző jogutódjának tekintendő. Ez természetesen nem zárja ki azt, hogy a tettes bizonyíthassa, nem a művön feltüntetett kiadó, bizományos a valódi.

Az írói művek gépi többszörözésénél fontos szerep juthat a nyomdásznak, mivel ő a többszörözés végrehajtója, így a jogbitorlás esetén részesként is szóba jöhet, másrészt pedig bizonyos esetekben a szerző szerzői jogait is gyakorolhatja. Ha ugyanis a név nélkülségét megőrizni vágyó szerző közvetlenül a nyomdással lép kapcsolatba, akkor a nyomdászt nem csupán a mű többszörözésével bízta meg, hanem annak közzétételével, forgalomba helyezésével is. Ez esetben tehát nem csak, mint nyomdász van jelen, hanem, mint bizományos, aki így jogosítva van a szerző jogának érvényesítésére is. Ellenben, ha csak tisztán nyomdász feladatokat végez, akkor a szerzőt megillető jogokat nem gyakorolhatja, hiszen őt a törvény erre nem jogosítja fel, ő csupán gépi feladatot lát el, amely a szerzői jogokkal nem áll semmilyen összefüggésben.

A 29. szakasz adja meg a bíróságok számára azt a lehetőséget, hogy a bizonyítékok mérlegelése tekintetében a szabad bizonyítás elmélete szerint járjanak el. A törvényes bizonyítási elmélet azt jelenti, hogy a törvény előre megállapítja, hogy milyen feltételek mellett tekintheti a bíró az adott tényt bizonyítottnak, tehát jogilag bizonyosnak, amit kétféleképpen érhet el. Az egyik, hogy valamely feltétel megléte esetén a bíró az adott tényt bizonyítottnak fogadja el még akkor is, ha ő (saját belátása alapján) másképp lenne arról meggyőződve (pozitív törvényes bizonyítási elmélet). A másik eset, hogy valamely feltétel megléte nélkül a bíró nem fogadja el az adott tényt bizonyítottnak még akkor sem, ha annak valóságáról ő egyébként meg volna győződve, illetve ezen feltétel megléte esetén sem köteles a tényt bizonyítottnak elfogadni akkor, ha az a meggyőződésével ellentétes (negatív törvényes bizonyítási elmélet). A szabad bizonyítási elmélet az előzővel ellentétben nem a jogszabályban megírt esetben fogad el egy tényt bizonyítottnak, hanem ahhoz a bíróság saját bizonyosságát követeli meg, vagyis az ítéelő bírónak az ésszerű, az általános törvényeknek megfelelő okokon nyugvó személyes meggyőződését.

A bíróságok eljárására a polgári perrendtartás (1868. évi LV. törvény) és az ezzel kapcsolatos novella (1881. évi LIX. törvény és 1884. június 10-én kelt igazság-ügyminiszteri rendelet) tartalmaz szabályokat. Az igazság-ügyminiszteri rendelet a szerzői jogbitorlás ügyében folyó polgári peres eljárásban két külön természetű bizonyítási elméletet állít egymással szemben. Egyrészt a bizonyítás lefolytatására a törvényes bizonyítási elméletet érvényesíti, amely magában foglalja a bizonyítási kötelezettség határozott szabályát is, másrészt, a bizonyítékok mérlegelésére vonatkozóan a szabad bizonyítás elméletét alkalmazza, amely a bizonyítási kötelezettséggel elvi ellentétben áll. A szabad bizonyítás elméletében nem érvényesül az, hogy igaznak kell venni minden tényt, melyet egy vagy több tanú bizonyít, és az sem, hogy egy tény nem bizonyított, ha azt meghatározott számú tanú vagy meghatározott okirat nem bizonyít. A bíróság minden elé tárt bizonyítékot önmagában és egymással összefüggésben is alaposan megvizsgál, meghatározott bizonyítási szabályokhoz sincs kötve, és mind a bitorlás ténye, mind a szándékosság és gondatlanság megállapítása, valamint a kár és a gazdagodás megléte és mértéke felől saját belátása szerint dönthet. Fontos, hogy a bíróság ne a tárgyalás egyes részeire nézve alakítsa ki meggyőződését, és ne is az legyen mérvadó döntésében, hogy bizonyos alaki kellékek időben teljesültek-e vagy sem, hanem a tárgyalás egészének és az eredményeknek együttes értékelésével hozza meg ítéletét. A bizonyítási kötelezettség azzal a polgári perekben alkalmazandó tétellel jelenik meg, hogy minden tényt, amelyet valamelyik fél az eljárás során állít, be kell bizonyítani. Mindkét félnek tehát be kell bizonyítania azon állítását, amelyre jogát vagy kifogását alapítja, különben a per eldöntésénél azokat nem veszik figyelembe, vagyis a bizonyítás kötelezettsége a feleket terheli.

A sértett, vagyis a felperes köteles bizonyítani a következő állításokat: a kereset tárgyát képező műnek ő vagy jogutódja a szerzője; az alperes által közzétett mű szerzői jogbitorlást foglal magába; az alperes a szerzői jogbitorlás tette vagy részese; a szerző a mű fordítási jogát magának fenntartotta; a tettet az elkövetésben szándékosság vagy

gondatlanság terheli; a tettes a jogosulatlanul többszörözött mű példányait üzletszerűen áruba bocsátja, eladja vagy más módon terjeszti; a tettes a forrást vagy a szerzőt nem jelölte meg. Ez első állítás nem szorul külön bizonyításra, ha a művön valódi nevét feltüntette, hiszen akkor a vélelem őt igazolja. Ha név nélkül vagy álnéven adta ki művét, akkor köteles bizonyítani, hogy ő a valódi szerző. Ennek bizonyítására szolgálhat például az eredeti kézirat és a tanúk, akik azt bizonyítják, hogy a szerző valóban foglalkozott a mű tárgyával, vagy látták, ahogyan a kéziratot készítette. A bíró elsődleges feladata, hogy megállapítsa a felperes szerzői minőségét, ugyanis ennek hiányában további bizonyításnak sincs helye, mert a felperes keresetét jogosultság hiányában elutasítják és az eljárást megszüntetik. A felperes keresete ellen a vádlott is kifogással élhet, ha azt állítja és be is bizonyítja, hogy a per tárgya maga is már egy szerzői jogbitorlást megvalósító, utánnomással készült írói mű. Ez esetben a bíróság szintén elutasítja a felperes keresetét, mert jogbitorló nem érvényesíthet szerzői jogokat.

A szerzői jogbitorlás vétségének megállapításához be kell bizonyítani egyrészt azt, hogy a mű szerzői jogbitorlást valósít meg, másrészt, hogy a tettest cselekményében vétkes volt, vagyis szándékosság vagy gondatlanság vezérelte. Ha felek által előterjesztett bizonyítékok a bíróság megítélése alapján nem elegendőek az ügy körülményeinek teljes körű tisztázásához, de a tárgyalás folytatásától sikert remél, az elsőfokú bíróságnak joga van a tárgyalás kiegészítését és újabb bizonyítási eljárás lefolytatását elrendelni.

A szerzői jogbitorlás folytán indítható perek lehetnek: kártérítés megtérítése és büntetés kiszabása iránti keresetek,⁸ büntetés kiszabása és elkobzás iránti keresetek – ezek azon esetekre vonatkoznak, ha a sértettnek nem származott kára –, elkobzás iránti keresetek a jogosulatlanul többszörözött mű példányaira, ha a tettes szándékossága nem bizonyított⁹ és gazdagodási keresetek,¹⁰ ha a jogosulatlan többszörözés elkövetőjére nézve sem

⁸ a) valamely írói vagy zene mű gépi többszörözése, közzététele és forgalomba helyezése miatt tekintet nélkül arra, hogy az egészben vagy részben történt (5. szakasz; 45. szakasz)

b) még meg nem jelent kéziratnak a szerző beleegyezése nélküli többszörözése, közzététele és forgalomba helyezése miatt (6. szakasz; 45. szakasz)

c) oktatás vagy mulatság céljából tartott előadásnak vagy felolvasásnak többszörözése, közzététele és forgalomba helyezése miatt (6. szakasz; 45. szakasz)

d) a szerző által a szerződés vagy törvény ellenére eszközölt kiadás miatt (6. szakasz; 45. szakasz)

e) a kiadói szerződés ellenére a kiadó általi több példányban történő kiadás miatt (6. szakasz; 45. szakasz)

f) a szerzőtárs által írói vagy zene műnek jogosulatlanul eszközölt kiadása miatt (6. szakasz; 45. szakasz)

g) nyilvános tárgyalásoknál és tanácskozásoknál tartott beszédeknek a szónok beleegyezése nélkül történt gyűjteményes kiadása miatt (6. szakasz)

h) összegyűjtött és többszörözve megjelent táviratok és tudósítások hírlapba történt jogosulatlan átvétele miatt (6. szakasz)

i) eredeti műnek jogosulatlan fordítása: holt nyelven megjelent műnek élőnyelvre fordítása miatt; több nyelven megjelent műnek ezen nyelvek valamelyikére lefordítása miatt; vagy a fordítási jog fenntartása ellenére történő fordítás miatt; vagy színművek jogosulatlan lefordítása miatt; (7. szakasz)

j) még meg nem jelent írói műnek a fordítása miatt (7. szakasz)

k) írói fordított műnek jogosulatlan többszörözése, közzététele és forgalomba helyezése miatt (8. szakasz)

l) szépirodalmi vagy tudományos dolgozatnak vagy utánnomás tilalma alatt megjelent nagyobb közleménynek a szerző beleegyezése nélküli többszörözése miatt (9. szakasz)

m) a törvény tilalma ellenére többszörözött mű példányainak üzletszerű áruba bocsátása, eladása vagy más úton való terjesztése miatt (23. szakasz; 45. szakasz)

n) zene műnek a szerző beleegyezése nélküli olyan átdolgozása miatt, mely nem tekinthető egyedi szerzeménynek (46. szakasz)

o) színmű jogosulatlan fordítása és a jogosulatlan átdolgozás nyilvános előadása miatt (54. szakasz)

p) színmű, zenés színmű és zene mű jogosulatlan nyilvános előadása miatt (57. szakasz)

q) képzőművészeti alkotásoknak, térképnek, természettudományi -, mértani -, építészeti – és más műszaki rajzoknak és ábráknak utánzása miatt (61. szakasz; 67. szakasz)

r) fényképeszeti műnek gépi utánzása, közzététele és forgalomba helyezése miatt (71. szakasz)

⁹ 23. szakasz; 46. szakasz; 58. szakasz; 61. szakasz; 67. szakasz; 71. szakasz

¹⁰ A gazdagodási keresetben a felperes köteles bizonyítani a gazdagodás tényét és mértékét, illetve az őt ért kárt és annak nagyságát is, mert kár nélkül gazdagodási keresetnek sincs helye.

szándékosság, sem gondatlanság nem állapítható meg (e keresetben elkobzás is kérhető) és büntetés kiszabása iránti keresetek.¹¹

A bíróság szakértők meghallgatását rendelheti el, ha azt az ügy alapos elbírálásához szükségesnek tartja. A szakértők kirendelésének eldöntésében a bíróság nincs a felek indítványához kötve, így kirendelheti őket a felek kérése nélkül is, illetve megtagadhatja a felek kérése ellenére is, ha az ügy eldöntéséhez nem találja szükségesnek. Általában akkor kérnek szakértői véleményt, ha olyan műszaki kérdés merül fel, melynek megválaszolása a bitorlás tényének, a kár mennyiségének vagy a gazdagodás mértékének megállapításához nélkülözhetetlen. Nincsenek körülhatárolva azon kérdések, amelyek a műszaki kérdések közé tartozhatnak, ezért ide sorolható minden olyan, az ügy folyamán felmerülő és a megalapozott döntéshez nélkülözhetetlen aggály, mely nem jogi természetű, ilyenek különösen az irodalmi, könyvkereskedési viszonyok kapcsán, a berendezések működésével összefüggésben vagy a szokások körében felmerülő kérdések.

A bíróságok nincsenek bizonyos szakértők kiválasztásához kötve, bárkit felkérhetnek, aki kellő mű- és tárgyismerettel rendelkezik. A bíróság azokat az adatokat közli a szakértővel, amelyek szükségesek a véleményük megalkotásához, azonban nem küldi meg számukra az ügy teljes iratát, mert az olyan adat közlésével járna, mely hátrányos lehet a felekre. A tárgyi tényekkel kapcsolatban (írói mű) általános kérdéseket célszerű feltenni, hogy adott esetben beszélhetünk-e szerzői jogbitorlásról. Az alanyi tények esetén azonban a részletes, pontos kérdésfeltevés a célravezető, például, hogy a vádlott a kellő tényköörülményekről tudott-e, illetve azokról kellő körültekintés mellett tudnia kellett-e. A bíróság a szakértői véleményekhez nincs kötve, azokat, mint az ügy egyéb bizonyítékait, saját belátása szerint mérlegelheti, és ítéletét a bizonyítékok összességét figyelembe véve hozza meg.

A törvénycikk 31. szakasza az állandó szakértői testületek felállításával gondoskodott arról, hogy a bíróságok megbízható véleményt kaphassanak, melyre akár ítéletüket is alapíthatják. Természetesen, a bíróságok nem kötelesek ezeket a bizottságokat felkérni és a véleményükhöz sem kötöttek. A megkeresett szakértőknek számos technikai ismerettel, irodalmi és könyvkereskedési tapasztalattal, a szerzői jog védelmére vonatkozó törvények ismeretével kell rendelkezniük, hogy teljes körű és megalapozott véleményt adhassanak, ezért áll a bizottság különféle foglalkozást űző személyekből. A szakértői bizottságok nem működhetnek választott bíróságként, mert a törvény egyrészt kizárólag a véleményadásra szorítja hatáskörüket, másrészt, mert kimondja, hogy a szerzői jogbitorlással kapcsolatos ügyek elbírálására csak a királyi törvényszékek illetékesek. Szakértői bizottságokat Budapesten és Zágrábban állítanak fel. Ezért a Magyarország, Erdély, a polgárosított határőrvidék és Fiume városa területén lévő királyi törvényszékek a Budapesten működő, a Horvátország, Szlavónia és a polgárosított Horvátország és Szlavónia határőrvidéken lévő királyi törvényszékek a zágrábi szakértői bizottságot kérhetik fel. A szakértői bizottság ügyrendjét az igazságügyi, a vallás- és közoktatásügyi miniszter és a Horvátország és Szlavónia bánja együtt állapítja meg. Amíg ilyen nincsen hatályban, addig az 1876. évi német birodalmi kancellária utasítása van érvényben, melyben a következők szerepelnek: hét tagból álló külön bizottságok léteznek külön írói művekre, zeneművekre, képzőművészeti alkotásokra és fényképészetre; a határozathozatalhoz öt tag szükséges, melyet két megbízott szakértő előterjesztése alapján szótöbbséggel hoznak, szavazat egyenlőség esetén pedig az elnök dönt. A bizottság véleményéért harminctól háromszáz márkáig terjedő díjat számolhat fel (35. szakasz).

¹¹ a) forrás meg nem nevezése miatt (24. szakasz; 47. szakasz; 62. szakasz ; 67. szakasz); b) szerző meg nem nevezése miatt (24. szakasz; 47. szakasz; 62. szakasz ; 67. szakasz); c) a szerző akarata ellenére nevének kitétele miatt (24. szakasz; 47. szakasz; 62. szakasz ; 67. szakasz)

II. A szerzői jog bitorlásához kapcsolódó eljárási szabályok az 1921-es törvényben

Az 1921. évi LIV. törvénycikk¹² 25. szakasza a bitorlásból eredő igények érvényesítését a polgári per útjára utalja, ami mellett nyomós okok szólnak. A bitorlás rendszerint vétség ugyan és büntetést von maga után, de a büntetéshez általában valami jelentősebb közérdek nem fűződik, ezért a törvény a büntetés alkalmazását is a sértett fél akaratától teszi függővé. A sértett félnek a törvényen alapuló igényei tekintetében sokkal fontosabb érdeke fűződik a magánjogi igényekhez, mint a büntetéshez. A bitorlásból érvényesített igények elbírálása gyakran szükségessé teszi a szerzői jogok tárgyában kötött szerződések, nevezetesen a kiadói ügyletek közelebbi vizsgálatát, értelmezését és általában a szerzői jogok átruházása és átszállására vonatkozó kérdések elbírálását, melyek mind a magánjog körébe tartoznak és sokkal bonyolultabbak, mint a büntetőjogi kérdések. Mivel a jogvita eldöntéséhez a feleknek gyakran fontos személyi és erkölcsi érdekei fűződnek, ezért indokolt, hogy a szerzői jogi perek a törvényszék hatáskörébe tartozzanak.

A 26. szakasz csak az alapvető illetékességi okokat tartalmazza: ez alapján az alperes lakhelye szerint illetékes bíróságnál kell az eljárást megindítani. A 27. szakasz szerint pedig az eljárást a bitorlásnak mind büntetőjogi, mind magánjogi következmények érvényesítése iránt csak a sértett fél kérelmére lehet megindítani. Az eljárásra a Pp. szabályai nyerne alkalmazást. Amikor a törvény a Pp. szabályaira utal, lehetővé kívánja tenni egyes szakértők szóbeli meghallgatását is, ami egyes esetekben megfelelőbb lehet az állandó szakértőbizottság meghallgatásánál. A 28. szakasz lehetővé kívánja tenni a sértett fél jogos érdekében, nevezetesen veszély esetén, további jogsérelmek és károk bekövetkezésének elhárítása végett, hogy a sértett kérelmére a bíróság ideiglenes biztosítási intézkedésként a bitorlót bitorlás folytatásától és ismétlésétől eltilthassa, az eszközöket zár alá vehesse, a forgalomba helyezést, további jogosulatlan előállítását megakadályozzák. Ha a szerzői jog bitorlása színmű, zenemű, zenés színmű vagy mozgófényképészeti mű nyilvános előadásában, vagy képzőművészeti, iparművészeti alkotásoknak vagy fényképészeti műveknek mechanikai vagy optikai készülék segítségével való bemutatásában áll, zárlatnak van helye ezeknek a nyilvános előadására vagy bemutatására is.

Az Elj. Rend. szerint a per indítása előtt a zárlat elrendelésére az a törvényszék illetékes, amelynek területén a zárlatot foganatosítani kell. Több törvényszék illetékessége esetén a zárlat elrendelése bármely illetékes törvényszéknél kérhető. A per folyamán vagy megindításával egyidőben a zárlatot a perbíróságnál kell kérelmezni külön kérvényben, a kérelemből a bíróság külön határozatban dönt. A zárlatot kérő már a zárlati kérvényben szerzői vagy kiadói jogosultságát a szerző neve alatt megjelenti eredeti művel vagy az 1921. évi LIV. törvénycikk 42–44. szakaszainak megfelelő beiktatással, közokirattal, magánokirattal, vagy egyéb hitelt érdemlő módon köteles kimutatni. Ha a kérelmező ennek a kötelezettségének nem tesz eleget, a zárlat elrendelésének egyéb előfeltételeivel nem is kell foglalkozni, hanem a zárlat elrendelése iránti kérelmet jogosultság hiányában el kell utasítani. A jogosultságot nem elég valószínűsíteni, hanem azt hitelt érdemlő módon kell valószínűsíteni. Az Elj. Rend értelmében a bíróság a zárlatot a felek meghallgatása nélkül előzetesen is elrendelheti, ezért is szükséges a jogosultságot már a kérvényben kimutatni. Ha azonban a bíróság a felek meghallgatását rendelte el, akkor a jogosultság kimutatása pótlólag az erre kitűzött határnapon is történhet. A zárlati eljárás céljával és természetével össze ne egyeztethető a jogosultságnak tanúk kihallgatásával vagy más hosszadalmas bizonyítási eszköz segítségével való kimutatása, ilyen tehát el sem rendelhető. Miután zárlati kérelem a per során is előterjeszhető, a sértettnek módjában áll a jogosultság kimutatásához szükséges bizonyítást a perben lefolytatni és ennek eredményéhez képest a zárlati kérelmet

¹² E törvényhez bővebben lásd Szalai Emil: A magyar szerzői jog magyarázata. Athenaeum, Budapest, 1922.

előterjeszteni, így a sértett ettől a jogsegélytől később sincs elzárva. A zárlat elrendelésének további bitorlás tényállásának és az igény érvényesítése veszélyeztetésének valószínűsítése – ezeket a körülményeket tehát elég valószínűsíteni. Az említett körülmények valószínűsítéséhez sem vehető igénybe a zárlat eljárás céljával és természetével ellentétben álló hosszabb bizonyítási eljárás.

A zárlatot az 1921. évi LIV. törvénycikk 22. szakasza alapján a terjesztő vagy használó ellen az esetben is el lehet rendelni, ha ezeket szándékosság vagy gondatlanság nem terheli, vagyis ha a bitorolt példányt jóhiszeműen tartják forgalomban, vagy ha a művet jóhiszeműen adják elő nyilvánosan. Marasztaló ítélet alapján, ha az alperes ellentmondással vagy a végrehajtásra halasztó hatályú fellebbvitellel élt, a zárlat elrendelhető. Nincsen helye zárlat elrendelésének, ha a zárlatot kérő ellenfele valószínűsíti, hogy a panaszolt többszörösítésre, fordításra, utánképzésre, forgalomba helyezésre, forgalomban tartásra, nyilvános előadásra vagy bemutatásra vonatkozó jogosultságot kellően megszerezte. Ebben az esetben a bíróság a felek meghallgatása nélkül elrendelt zárlatot feloldja. Felperes igényeinek veszélyeztetése már abból is valószínűsíthető, hogy az alperes az általa kiadott művet forgalomba hozhatja.¹³ Az állítólag meglévő összes példányok beszolgáltatása sem mentesít a zárlat elrendelése alól, mert a jogosított a bárhol készletben található példányokat jogosult felkutatni. A zárlatot lehetőleg a műnek, eszköznek, vagy készüléknek, illetve előadásnak vagy bemutatásnak arra a részére kell korlátozni, amely a bitorlást tartalmazza. A zárlat foganatosítására nézve az 1881. évi LX. törvénycikk 24. paragrafusa irányadó. A feleknek a zárlat foganatosítása alkalmával vagy a foganatosítás után a kiküldött által jegyzőkönyvbe foglalt megállapodást létesíthetnek aziránt, hogy a zárgondnok a többszörösítést és utánképzést elkészíthesse, a készletben lévő példányokat árusíthassa, a nyilvános előadást megtarthassa, a kiadások levonása után a fennmaradó összeget a per jogerős eldöntéséig vagy a zárlat feloldásáig gyümölcsözően helyezze el.

A 29. szakasz szerint sértett az, akinek szerzői vagy kiadói joga sértve vagy veszélyeztetve van. Szerzői joga annak sérül, illetőleg kerül veszélybe, aki a szerzői jogok alanya, illetve valamely jogát az 1921. évi LIV. törvénycikk biztosítja. A törvény szerint a már megjelent műveknél szerzőnek az ellenkező bizonyításig azt kell tekinteni, akit a művön szerzőként megneveznek, álnéven vagy a szerző nevének kitétele nélkül megjelent műveknél a kiadó, ha ilyen megnevezve nincs, a művön megjelölt bizományos jogosult a szerzőt illető jogok érvényesítésére. A művet a szerző nevével megjelöltnek kell tekinteni nemcsak akkor, hogy a szerző valódi neve alatt, hanem akkor is, ha közismert írói (művészi) nevével jelent meg, feltéve, ha hogy neve a szokásos módon felismerhető helyen van megjelölve. Amikor a törvény az álnév alatt vagy név megjelölése nélkül megjelent műveknél a művön megnevezett kiadót, illetve bizományost jogosítja fel a szerzői jogok érvényesítésére, ezzel lehetővé kívánja tenni, hogy a szerző a szerzői jogainak érvényesítése alkalmából továbbra is az ismeretlenség leple mögött maradhasson. Ezért elegendő, ha a művön megnevezett kiadó vagy bizományos kijelenti, hogy a név álnév, ellenben bizonyításra nem kötelezhető, mert a bizonyítás a szerző megnevezése nélkül rendszerint nem folytatható le. Ha ilyen esetben a kiadó vagy bizományos nincs megnevezve, az általános jogelvek az irányadók. Ha a művön valamely személy kiadóként van megjelölve, vagyis szerzőtől megszerezte a mű többszörösítésnek, közzétételének és forgalomba helyezésének jogát, amikor is ezek a jogok kizárólag a kiadót illetik. Előfordulhat az az eset is, hogy a művön a megjelölt kiadó és a szerző között nem jött létre jogi értelemben vett kiadói ügylet, hanem a szerző fenntartva magának a kiadó jogot, akként állapodik meg a kiadóval, hogy utóbbi a művet a saját nevében adja ugyan ki, de a szerző számlájára. Ebben az esetben a szerző a kiadót csak megbízza a mű többszörösítésével és forgalomba helyezésével, tartásával akként, hogy kifelé

¹³ (Kúria Pk. V. 6030/1923.)

a művön kiadóként a kiadóvállalat szerepeljen. Ekkor jogi értelemben a bizományi kiadás esete áll fenn. Ilyenkor kiadó jogosult harmadik személyekkel szemben az álnevű vagy névtelen szerzőt illető jogok érvényesítésére. Ritkább, hogy a művön nem a kiadó, hanem a bizományos van megnevezve. Erre az esetre rendelkezik a törvény álnev alatt vagy névtelenül megjelent műveknél akként, hogy ilyenkor a bizományos jogosult a szerzőt illető jogok érvényesítésére. Itt nem forog fenn jogi értelemben bizomány, mert a bizományosi minőség kitétele kifelé is megbízási viszonyt tüntet fel a törvény, azonban e szakaszban bizományos alatt az érti, aki a művön ezzel a névvel van megjelölve. Ő pedig bizonyítani köteles azt, hogy ő a szerzőtől megszerezte a kizárólagos kiadói jogot, ha ezt a szerző vitássá teszi. Ha azonban a mű álnev alatt vagy névtelenül jelent meg, a törvény azt a vélelmet állítja fel, hogy az, aki a művön kiadóként van feltüntetve, a szerzőtől valóban megszerezte a szerzői (kiadói) jogot. Ezzel a vélelemmel szemben tehát bizonyítani kell, hogy a szerző a kiadói jogot nem ruházta át, hanem magának fenntartotta, vagyis hogy a kiadó neki nem jogutódja.; ez áll a kiadóra mind a szerzővel, mind harmadik személyekkel szemben.

A törvény a bizományos megnevezése esetében is az utóbbit az ellenkező bizonyításig az álnevű és névtelen szerző jogutódjának tekinti. De mivel a bizományosi minőségnek való feltüntetése azt juttatja kifejezésre, hogy a szerzői (kiadói) jog alanya nem a bizományos, hanem a szerző, a bizományos a törvénytől fogva jogosult arra, hogy a maga nevében érvényesíthesse a szerzői jogait. Mivel ez a jog őt a törvénytől fogva illeti nem köteles a perben kimutatni, hogy a szerző őt ere feljogosította. Kétségtelen, hogy a szerző a kiadótól, illetőleg bizományostól bármikor követelheti, hogy az általuk rendezett kiadásból még rendelkezésükre álló példányokon, a további kiadásokon és a jövőbeni megjelenések alkalmával alkalmából mindenképpen valódi vagy írói (művészi) nevét tüntessék fel, aminek a kiadó a törvényben meghatározott jogkövetkezmények mellett kötelesek eleget tenni; kivéve ha a kiadó jogos érdekeit nyilvánvalóan méltánytalanul sértené. Maga a szerző a nevének ekként nyilvánosságra történt hozatala esetében is a szerzői jogot csak az esetben gyakorolhatja, ha kimutatja, hogy a 29. szakasz utolsó mondatában a bizonyítási kötelezettségre vonatkozó rendelkezést megkerülhetné azzal, hogy egyszerűen magát szerzőként megnevezi.

A 30. szakasz a kár és gazdagodás tényének és mennyiségének megállapítását szabályozza. E rendelkezés nem zárja el azonban a bírót attól, hogy a vagyoni kár és gazdagodás mennyisége kérdésében a Pp. egyéb szabályai szerint tudakozódást és bizonyítást foganatosíthasson, tehát szakértőt hallgathasson meg, a sértett felet kihallgassa, stb.. Különösen szabad keze van a bírónak a nem vagyoni (eszmei, erkölcsi) kár nagyságának megállapításánál, mert az ilyen kár mennyisége rendszerint csak az eset körülményeinek általános mérlegelésével lesz megállapítható, így az ilyen kár megállapítása nem függ annyira konkrét adatoktól, mint a vagyoni kár megállapítása. A szakasz 2. bekezdése az ítélet közzététele felől rendelkezik. Azt, hogy a bitorlás kérdésében hozott ítélet valamely belföldi időszaki lapban közzétegyék, kérheti úgy a bitorlás megállapítása esetében a pernyertes felperes, vagy pernyertes alperes, ha a felperest a bitorlásra lapított keresetét a bíróság elutasította. Módot kell ugyanis adni a szerzőnek, hogy a műhöz fűződő személyi (erkölcsi) érdekeit a nyilvánosság előtt védelmezhesse meg, tekintettel arra, hogy művének sikere a nyilvánosság véleményétől, elismerésétől függ. Lehetővé kell számára tenni, hogy az ítélet közzétételével a nyilvánosság tudomást szerezzen a sérelmére elkövetett bitorlásról, viszont a pernyertes ellenfélnek is érdeke fűződhet ahhoz, hogy a nyilvánosság előtt is tisztázhassa magát a terhére rótt bitorlás, például a plágium vádja alól – ezért az 1921. évi LIV. törvénycikk úgy rendelkezik, hogy a pernyertes fél kívánhatja az ítélet közzétételének elrendelését. Tehát a közzététel a pervesztesség jogkövetkezménye, elrendelése azonban a bírói belátástól függ. A bíró az eset körülményei szerint fogja mérlegelni azt, hogy az ítélet közzétételéhez fűződik-e az azt kérelmező félnek ily védelemre szoruló érdeke. Figyelembe

veendő e tekintetben, hogy az ítéletnek időszaki lapban való közzététele jelentős költséggel jár, így a kötelezés a marasztalt felet vagyoni hátránnyal sújtja. A fél kérelmére úgy is határozhat a bíróság, hogy a közzétételi kötelezettség csak az ítélet rendelkező részére szorítkozzék. Az elrendelés módjáról az 1921. évi LIV. törvénycikk nem rendelkezik.